

نامه به سردبیر

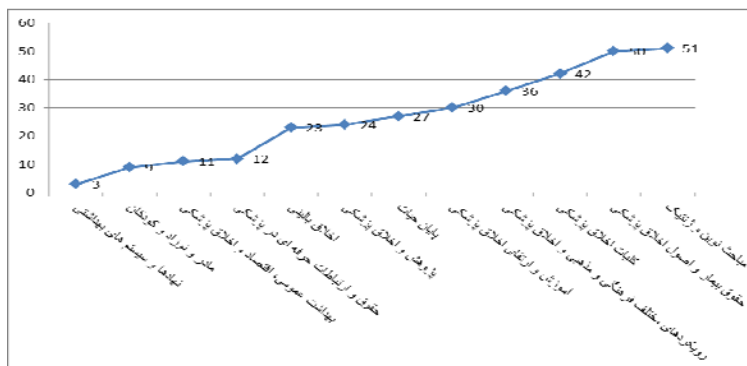
دکتر
محمّد
علی
نوری

با توجه به اینکه حجم عظیمی از سرمایه‌های ملی برخی کشورها صرف ارتقای پژوهش به عنوان یکی از زیرساخت‌های توسعه‌ای می‌گردد. شناخت و ارزیابی جریان پژوهشی هر کشور برای سیاست‌گذاران و نیز محققان هر کشور امری ضروری است. این بررسی می‌تواند با روش علم سنجی مقالات پژوهشی منتشر شده در نشریات علمی کشورها صورت گیرد. در این اندازه‌گیری کمی می‌توان، به تعیین فراوانی، نوع، روند، تجزیه و تحلیل پژوهش‌ها و زمینه‌های علاقمندی و فعالیت پژوهشگران پرداخت. از سوی دیگر توسعه اخلاق زیستی در دهه‌های اخیر به واسطه مواجهه جامعه بشری با چالش‌های نوین، امری غیر قابل انکار است. با پیشرفت‌های علمی، سؤالات اخلاقی و نیازهایی که به فراخور تعمیق خودمختاری انسان، روز به روز افزون‌تر می‌گردند به پاسخ‌های کاربردی نیاز دارند. لذا لزوم بازنگری در تمامی سطوح فعالیت در حوزه اخلاق پزشکی جهت ارائه کارآمدترین پاسخ‌ها به بیشترین پرسش‌ها امری بدیهی می‌نماید. تحقیقات بسیاری در حوزه‌های مختلف اخلاق زیستی در ایران در حال اجراست و ما شاهد تولید و نشر مقالات متنوعی در موضوع اخلاق زیستی و پزشکی در کشور هستیم. شاید مهم‌ترین هدف در ارزیابی پژوهش‌ها و تعیین شاخص‌های دقیق کمی و کیفی در این حوزه، بررسی هماهنگی مطالعات با نیازها و حرکت در راستای برنامه‌های توسعه‌ای کشور باشد. فقدان بانک اطلاعاتی منسجم برای ثبت و طبقه‌بندی مقالات، پایش و ارزیابی و در نتیجه سیاست‌گذاری‌ها را با مشکل مواجه می‌نماید. لذا در چنین شرایطی سوالی که در محافل علمی از سوی علاقمندان و فعالین اخلاق زیستی مطرح می‌شود این است که آیا روند امور پژوهشی و در نتیجه تولید و انتشار مقالات منجر به تولید یا ترویج علم شده است یا خیر؟ چقدر این تولیدات در راستای نیازها بوده است؟ خلأها و نقاط مغفول مرتبط به چه موضوعاتیست؟ و آیا موضوعاتی هست که علیرغم اولویت پایین،

مورد بیش توجهی قرار گرفته باشد؟ پاسخ به این پرسش‌ها ما را در تدوین برنامه کلان پژوهشی اخلاق پزشکی، برای رفع نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت این عرصه یاری می‌نماید.

در نتیجه مطالعه‌ای که توسط نگارندگان در سال ۹۱ صورت گرفته است^۱، مشخص شده که از میان ۲۹۰ مجله فارسی و انگلیسی علوم پزشکی در سراسر کشور، بیش از نیمی از مقالات تولیدی در حوزه اخلاق پزشکی از سوی مراکز تحقیقاتی و فعال در این حوزه منتشر گردیده است. در ضمن تنوع موضوعی در مقالات نیز وامدار مقالات منتشره از سوی همین مراکز است. نکته حائز اهمیت دیگر این که فعالین و علاقمندان به حوزه اخلاق پزشکی نیز برای مطالعه و بررسی جریان پژوهش‌های اخلاق پزشکی اصولاً به مجلات اختصاصی مراجعه می‌نمایند و این سه مهم نگارندگان را به بررسی مقالات منتشره از سوی این مجلات تشویق نمود. لذا در یک مطالعه توصیفی، تمامی عناوین ۳۱۷ مقاله چاپ شده از ابتدای فعالیت مراکز مربوطه در حوزه اخلاق پزشکی - فصلنامه علمی پژوهشی اخلاق در علوم و فناوری از سال ۱۳۸۵، فصلنامه اخلاق پزشکی مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی از ۱۳۸۶، فصلنامه مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران از ۱۳۸۷ و ویژه‌نامه اخلاق پزشکی سال ۱۳۸۶ مجله دیابت و لیپید ایران بررسی شد.^{۲ ۳ ۴ ۵} (نمودار شماره ۱).

نمودار شماره ۱: تعداد مقالات ارائه شده در این دوره ۵ ساله در موضوعات زیر

نتایج این مطالعه نشان داد موضوعاتی چون مباحث نوین، اصول اخلاق پزشکی و حقوق گیرندگان خدمات، رابطه پزشک و بیمار بسیار مورد توجه نگارندگان مقالات بوده است. موضوعاتی مانند فقه و مبانی اسلامی، تاریخ و فلسفه اخلاق پزشکی و آموزش، از موضوعاتی هستند که پژوهشگران بیش از نیمی از مقالاتشان را به آنها اختصاص داده‌اند. موضوعاتی چون اقتصاد سلامت، عدالت، روابط مالی، کمیته‌های اخلاق و سلامت عمومی و ارتباطشان با اخلاق پزشکی موضوعاتی بوده‌اند که از دید پژوهشگران پنهان مانده‌اند یا شدیداً مورد کم‌توجهی قرار گرفته‌اند. در نهایت موضوعاتی چون مادر و نوزاد، کودک، گروه‌های خاص و نهادها و سازمان‌ها در اخلاق پزشکی به شدت از حوزه فعالیت نگارندگان مقالات اخلاق پزشکی کشور فاصله دارند. پژوهشگران بیشتر به مباحث آموزش در اخلاق گرایش داشته‌اند تا اخلاق در آموزش و مباحث اخلاقی پایان حیات بسیار بیشتر از مباحث آغاز حیات مورد توجه بوده است. عواملی چون امکانات و بستر مناسب، محدودیت و موانع در طرح برخی موضوعات، هزینه، تخصص، سیاست همایش‌ها و کنگره‌ها، تبلیغات، ایده‌گرفتن از منابع خارجی، نگاه سردبیران مجلات، پرستیژ جهانی برخی موضوعات و... می‌توانند در این جریان مؤثر باشند. با توجه به اینکه در سال جاری ۱۳۹۱ محوریت کنگره‌های کشوری و بین‌المللی موضوعات باروری، مادر و نوزاد و اطفال می‌باشد، انتظار افزایش مقالات در این حوزه‌ها در آینده نزدیک می‌رود. لذا پیشنهاد می‌گردد:

۱. خط مشی و سیاست‌های پژوهشی مراکز تحقیقات اخلاق پزشکی کشور و مجلات فعال در این زمینه به مراتب شفاف‌تر منعکس گردد.
۲. بانک اطلاعاتی و وبگاه ویژه مقالات اخلاق پزشکی ایجاد گردد.
۳. محورهای همایش‌ها و کنگره‌های سال‌های آتی روی موضوعات مغفول مانده نظیر، نهادها و سیستم‌های بهداشتی، بهداشت عمومی و اقتصاد و رابطه آن با اخلاق پزشکی تنظیم گردد.*

¹. The Review of Medical Ethic Researches in Iran with attention to the nation and Universal Priorities, 13th Asian Bioethics Conference & Sixth UNESCO Asia-Pacific School of Ethics Roundtable, August 2012, Malaysia.

² مجموعه مجلات اخلاق و تاریخ پزشکی، مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران. www.jme.tums.ac.ir

³ مجموعه مجلات اخلاق پزشکی، مرکز تحقیقات حقوق، اخلاق و پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی. www.elm.ac.ir

⁴ مجموعه مجلات اخلاق در علوم و فناوری، انجمن ایرانی اخلاق در علوم و فناوری. www.iranethics.ir

⁵ ویژه نامه اخلاق پزشکی مجله دیابت و لیپید ایران، مرکز تحقیقات غدد درون ریز. www.ijldl.tums.ac.ir

* دکتر افشین فرهانی: مدرس اخلاق پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران.